

Da Kim Larsen var knægt

Af Henrik Marstal, musiker og forfatter

1970'ernes første år var en forvirret og omskiftelig tid for danskerne, ikke mindst kulturelt og socialpolitisk. Det populære tv-magasin *Focus* på Danmarks dengang eneste fjernsynskanal afspejlede denne forvirring med tankevækkende indslag af ofte provokerende art. I januar 1972 kunne seerne for eksempel indtage aftenkaffen til tonerne af en pladeaktuel, dansk beatgruppe ved navn Rav. Gruppen spillede dog ikke beat i almindelig forstand, men derimod højskolesange arrangeret for elektrisk guitar, bas og trommer samt tværføjte og congas. I fjernsynets bedste sendetid kunne familien Danmark således høre en elsket højskolesang, 'Det haver så nyligen regnet', sunget på bedste Bob Dylan-manér og med alle beatmusikkens attituder involveret. Gruppen mente det uden tvivl godt, men resultatet var en veritabel seerstorm. Især i Sønderjylland, hvor netop den sang regnes for en slags nationalmelodi, var sindene i kog: Hvad bildte de unge mennesker sig dog ind sådan at besudle den danske sangskat, indbegrebet af dansk kultur og national fællesskabsfølelse, med moderne toner og rytmer? Vidste de virkelig ikke bedre?

Besudling eller ej – i hvert fald var der tale om at gruppen iscenesatte et kulturmøde mellem en folkeligt funderet fællessangskultur og så en globalt orienteret populærmusikkultur. Rav's optræden i tv-magasinet indvarslede nye tider, for den gjorde den nemlig klart at det ikke længere var muligt at forstå den danske sangskat med dens fællessangstraditioner som en klart afgrænset, autonom musikkultur. Siden da, efterhånden som netværkssamfundet er opstået og globaliseringstendenserne har gjort deres virkning gældende kulturelt, socialt og bevidsthedsmæssigt, lader den danske fællessangs status til at være blevet stadig mere trængt. De gamle danske sange, hvis formål på én gang er/var at sprede glæde, styrke et nationalt-kulturelt fællesskab og fastholde kendskabet til Danmarks historie, har ikke længere den samme selvfølgelig status i danskernes selvforståelse som de havde på det tidspunkt hvor Rav lavede rav i den.

Spørgsmål er nu: Skal vi nutidsmennesker, som udgør bindeleddet mellem fortidige og fremtidige generationer af danskere, opfatte det som et problem eller ej? Mange har set det som et problem og som et udtryk for sædernes forfald at unge i dag ikke kender nær så meget til den danske sangskat som ældre generationer gjorde i deres alder. Venstre-politikeren Søren Pind hævder i sin aktuelle bog, *Friheden duer til alt godt*, at "danske børn nu ikke længere kender selv de mest almindelige sange fra salmebogen og højskolesangbogen." Han tilføjer at man for hans skyld godt kunne indføre den tvungne morgensang igen, simpelthen fordi "de danske sange har en kulturbærende værdi, som er enestående." Søren Pind anser det altså for et beklageligt faktum at unge i dag ikke i tilstrækkelig grad konfronteres med eller interesserer sig for deres egen kulturelle rødder i forhold til før i tiden. I princippet er jeg ikke uenig med Pind i at de danske sange er vigtige kulturbærere, men han lader til at forenklingene helt unødigt ved at lukke øjnene for hvordan den verden som vi alle lever i – også unge og yngre danskere – reelt ser ud i dag. For der er ingen grund til at tro at vi kan opretholde den kulturelle enhed som den danske sangskat repræsenterer, når vi lever i en verden der i højere og højere grad bliver opfattet og beskrevet ved hjælp af begreber som globalisering, fragmentering, kulturel udveksling og aftraditionalisering.

Netop begrebet aftraditionalisering er ifølge flere sociologer centralt for forståelsen af hvad der i de senere år er sket med vores engang så grundfæstede traditioner,

deriblandt den danske sangskat. Som en konsekvens af globaliseringen ser det ud til at vi nutidige mennesker på den ene side bliver mere og mere individualiserede og på den anden side mere og mere aftraditioniserede. Behovet for traditionerne som middel til dels at organisere en kollektiv national-kulturel hukommelse, dels at beskytte vore ritualer og fælles vaner, er ikke længere så stort som det var engang. Mange føler det i stedet mere naturligt og ønskværdigt at identificere sig med en amerikaniseret fælleskultur bestående af elementer og værdier som er fælles for i hvert fald vestlige mennesker.

Med til forklaringen hører også at forandringerne fra bonde- og industrisamfund til informationssamfund og nu muligvis til noget helt tredje (fx et såkaldt *dream society*, som fremtidsforskeren Rolf Jensen hævder er nært forestående) er foregået med en enorm hast som ingen kunnet have forestillet sig for blot halvtreds år siden. Vores traditioner, deriblandt fællessangen, har simpelthen ikke kunnet følge med. Man kan med et Villy Sørensen-udtryk sige at det 'indre Danmarksbillede' som vi alle bærer i os, i dag ser radikalt anderledes ud alt efter om man er 55, 35 eller 15 år. Det er vel derfor de unge og yngre i dag ikke uden videre føler noget slægtskab med de værdier og holdninger der er nedfældet i vores nationale sange med deres poetiske tekster om at vi er et lille land højt mod nord, at vi nok har tabt i krig men at vi er gode nok alligevel og at vi elsker de grønne lunde. Det er ikke tekster der har ret meget med de unges medieorienterede, multikulturelle, globaliserede og kun i ringe grad nationalt betingede virkelighed at gøre. Og man kan nok heller ikke fortænke netop dem i at mene at mange af de tilhørende melodier forekommer at være for ferske og for "koralagtige", ja måske endda for selvhøjtidelige, sammenlignet med de ligefremme børnesange og den energiske pop/rock/hip-hop som de selv er vokset op med. Men hvad er det dog der gør det så besværligt med den sangskat? Hvorfor har mange yngre i dag ikke uden videre det samme forhold til den danske sangskat som de lidt ældre? Jeg tror der er mindst tre forklaringer på det: For det første har det at udøve fællessang i folkeskolen ikke været en gældende praksis i mange år. De politikere og skolefolk der i 1970'erne afskaffede den tvungne morgensang i folkeskolen, og som i dag bekymrer sig over udviklingen, skulle måske have tænkt lidt mere langsigtet. For set på afstand forekommer afskaffelsen vel mest at være et blandt flere ideologiske hævn togter mod Den sorte skole som beslutningstagerne selv var rundet af, snarere end udtryk for et ansvarsbevidst, pædagogisk valg.

For det andet er der ikke længere nogen musikalske kulturer eller diskurser der kan siges at være egentligt dominerende, sådan som den danske sang engang var via højskoler, arbejderbevægelser samt sports- og alsangstævner. Selv den altdominerende populærkultur som Rav udsprang af, er blevet atomiseret til et utal af genrer fra hip-hop over nu-metal til techno. I stedet har vi nu en lang række forskellige kulturelle sfærer som fungerer side om side og som vi alle zapper imellem dagligt. Det faktum at den danske sang er blevet marginaliseret som kulturbærer har altså at gøre med nogle overordnede samfundsforhold der forhindrer en given kultur i at være dominerende, også selvom den har rødder i en ældre praksis eller tradition. For det tredje er identitet ikke længere noget der er givet på forhånd.

Socialpsykologer og sociologer hævder til den opfattelse at identitet i dag er en *konstrueret* størrelse der er resultat af individets egne præferencer, interesser og muligheder snarere end noget som mere eller mindre er givet på forhånd i kraft af blandt andet traditionerne. Vi lever alle i dag med visheden om at vi altid kan ændre vores identitet, hvis vi vil. Og jo yngre, ubundne og fordomsfri vi er, jo lettere er det. Det gælder også den national-kulturelle identitet. Forlagsdirektør Johannes Riis sagde

her i avisen den 12. september: ”Det er ikke længere pinligt at være uvidende. Almendannelsen er døende [...] Den bliver langsomt udhulet, fordi der ikke mere er nogen, som insisterer på, at vi skal have en fælles referenceramme.” Nej, den almindelse, der engang som en selvfølgelighed inkluderede et større udsnit af danske sange, kan være svær at opretholde i et stadigt mere komplekst og informationsfyldt samfund. Så hvorfor egentligt blive ved med at tale om Aksel Schiøtz og hans formidable evne til at synge danske sange, når han ikke er her mere, og når hans plader lyder håbløst gammeldags? Og hvorfor dog synge gamle danske sange, når man kan blive fri, bortset fra den ene gang om året rundt om juletræet – hvis man da ellers overhovedet holder jul længere?

I forhold til disse forklaringer kommer Søren Pind og andre bekymrede let til at fremstå som en slags traditionens nidkære vogtere. I mere eller mindre begrundet frygt for hvad der vil komme i stedet for de velkendte traditioner, insisterer de på den danske sangskats national-kulturelle betydning og funktion i en tid hvor der ikke ser ud til at være så meget at insistere på. De bliver med andre ord en slags fundamentalister på linje med andre traditionsvogtere, deriblandt visse politikere fra højrefløjen, som forfatteren Lars Kolind i debatbogen *Vidensamfundet* fra 2000 hævder uretmæssigt har overtaget danskheden og gjort ensbetydende med intolerance.

Men tingene er ikke trods alt ikke helt så enkle som de måske tager sig ud her. Kim Larsen udgav sidste år albummet *Sange fra glemmebogen*, hvor han fortolker en række nyere og lidt ældre danske slagere, viser og melodier. At albummet indtil videre har solgt henved 200.000 eksemplarer siger ikke blot noget om Kim Larsens status som uofficiel nationalskald. Det siger også noget om at hans måde at fortolke på – som tager hensyn til sangenes oprindelige udtryk, samtidig med at de fremstår med et mere nutidigt rockudtryk – er en måde som bliver forstået bredt blandt danskere i dag, vel at mærke i alle aldre. Desuden siger det noget om det behov mange af os har for at blive bekræftet i at vi *har* en fælles sangskat af værdi – aftraditionalisering eller ej. Det er i øvrigt tankevækkende at Larsen med enkelte undtagelser har valgt at gå uden om det klassiske sangskatsrepertoire, men i stedet har holdt sig til viser og slagere. For det er måske den del af vores sangskat som vi i dag stadig er i stand til at forstå, hvilket Larsen har haft næse for, og som *kunne* være en årsag til hans succes med albummet. Selv har Larsen nu blot sagt at hans kendskab til disse sange går tilbage til dengang han var knægt, hvor de blev sunget for ham af de voksne. Han lærte snart selv at optræde med dem, og nu – over 40 år senere – har han så indsunget dem, tilsyneladende af ren og skær kærlighed til de gamle sange.

Til sidst har jeg lyst til at indskyde at jeg mener vi har langt flere dansk-musikalske rødder end vi måske går rundt og tror. Det kan næsten ikke være anderledes når børnesangene fortsat udgør en stor del af det kulturelle rum som både vuggestuer og børnehaver udfolder sig i – *den* tradition har vist sig at være svær at udrydde, hvad salget af børnesangbøger og -plader da også viser. Og selvom mange børn i de senere år under indkøbsturen har plaget deres forældre om at købe musik med popikoner som Spice Girls, Razz eller eyeQ, har børnene samtidig gerne villet høre *Ab Abe*-pladerne hvor rock- og popkunstnere fortolker danske børnesange, og de har også hørt Creamy som ligeledes synger børnesange tilpasset tidens toneklange og rytmer. Så rødderne kommer fortsat ind i børnene – det sker måske bare på en lidt anden måde end da Kim Larsen var knægt.